

POSUDEK OPONENTA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Autor/ka práce: Kryštof Martínek

Studovaný program a ročník: Historie (NMGr.)

Název práce: Americká občanská válka jako souboj ideálů svobody

Vedoucí práce: Doc. Jiří Hutečka, Ph.D.

Oponent práce: PhDr. Jan Květina, Ph.D.

Diplomovou práci Kryštofa Martíňka zdobí v prvé řadě především originalita zvoleného tématu, jež nezůstává jen u samotného názvu práce, neboť autor je v úvodu schopen zdůvodnit relevanci daného tématu jak ve vztahu k současnosti (aktuální krize americké politické kultury ve vztahu k pojetí svobody), tak ve vztahu ke specifickému oboru intelektuálních dějin, respektive dějin politického myšlení. Po přečtení úvodu však zároveň čtenář trpí určitou rozpolceností nad otázkou, čemu přesně bude práce věnována, neboť název práce implikuje, že klíčovým badatelským tématem bude otázka rétorické a interpretační roviny střetu o pojetí svobody v průběhu americké občanské války, avšak úvod jako takový spíše naznačuje, že autor bude mít cíl mnohem ambicióznější, a sice vysledovat ambivalentní, respektive dichotomické pojetí svobody v americké politické kultuře od vzniku USA až do druhé poloviny 19. století. Odhlédneme-li od skutečnosti, že takto ambiciózní cíl přesahuje rámec diplomové práce, daná rozporuplnost by byla snadno odstraněna, kdyby v úvodu došlo k jasné formulaci výzkumných otázek, na něž by autor v Závěru přinesl odpověď (takto totiž skutečně z úvodu není jasné, zda chce autor verifikovat, respektive falzifikovat udržitelnost interpretace občanské války jako střetu o dva odlišné významy pojmu svobody, či zda je jeho cílem ještě něco jiného).

Ke cti autorovi slouží skutečnost, že se v první části snaží vymezit terminologii a nepřistupuje k otázce historického uchopení svobody nahodile, respektive intuitivně – věnuje tak značnou pozornost postupné genezi pojmu svobody v evropském kánonu politického myšlení, k čemuž mám jen dvě připomínky: 1) není úplně vhodné brát za „autoritativní“, respektive konsensuální pojetí daného pojmu politického myšlení encyklopedické definice, což autor činí opakovaně – vhodnější je vysledovat aktuální debaty v rámci politické teorie, respektive politické filosofie a s nimi pracovat jako s bernou mincí v otázce aktuálního stavu bádání, 2) terminologická kapitola místy trpí ambicí „přehledové učebnice“ (tj. je-li téma vymezeno americkou reflexí svobody v 19. století, nemá příliš smysl věnovat kapitolu středověkému pojetí svobody např. u sv. Augustina, jestliže mezi touto koncepcí a americkým kontextem neexistuje spojitost – jinými slovy autor se někdy nechává unést tendencí věnovat se podtématům víc, než je pro dané téma žádoucí). Oproti tomu dobře autor vymezuje vliv antických koncepcí svobody, stejně jako rozvoj humanistických a společensko-smluvních otázek vztažených k reflexi svobody – pouze by bylo žádoucí za všech okolností neztrácet ze zřetele onen klíčový americký kontext (tj. jaká byla americká reflexe Lockeova, Rousseauova, popř. Hobbesova pojetí svobody?) Kolega Martínek rovněž zdařile věnuje prostor jazykovému problému v uchopení svobody (freedom vs. liberty), na druhé straně však ponechává zcela stranou určité teoretické rámce, které jsou pro americký kontext obvykle líčeny jako klíčové (tj. např. berlínovsko-constantovská dichotomizace negativní a pozitivní svobody, zejména pak ale reflexe tzv. třetího pojetí svobody, jež je ztotožněna s republikánskou koncepcí, která byla pro rozvoj amerického politického myšlení stěžejní –

autor v té souvislosti republikánství na několika řádcích sice zmiňuje, ale chápe ho spíše čistě v americkém kontextu (tj. strana republikánů), navíc nevěnuje pozornost klasickým pojetím tohoto tzv. přenosu republikánského dědictví a republikánského pojetí svobody z evropského kontinentu do Ameriky jako např. u J. G. A. Pococka – tzv. *Machiavellian Moment*. Tato skutečnost se krom toho odráží ve skutečnosti, že v rámci americké tradice svobody není nikde sledován tradičně velmi silně předpokládaný vliv kontextu anglické občanské války (tj. např. vliv pojetí svobody Jamese Harringtona) či nizozemského republikanismu (příznačné je, že když autor v práci řeší holandskou roli, omezuje tento vliv na náboženskou rovinu a neřeší, že nizozemské raně novověké prostředí představovalo velmi specifický případ pojetí svobody v kontextu tzv. obchodní republiky).

Kromě toho v práci nikde nedochází k představení metodologických rámců a nástrojů pro studium hodnotových pojmů při zkoumání dějin politického myšlení – tj. v tomto ohledu existuje celá řada přístupů, škol a paradigmat, pročež by bylo žádoucí se k některému/některé z nich přihlásit a v jeho/jejím rámci operovat. V té souvislosti by navíc bylo možné vyhnout se např. tzv. mytologiím doktríny a předjímání, kdy autor ztotožňuje určité ideje s předchozími tradicemi, aniž by bylo zřejmé, zda dotyčný autor v 19. století skutečně tvořil pod vlivem svých – autorem anticipovaných – předchůdců (např. otázka vlivu Hobbesova myšlení na koncepci Calhouna aj.). Stejně tak by metodologicky sofistikovanější přístup objasnil dilema výběru analýzy konkrétních autorů, respektive jejich děl, a míru korelace s dobovým politickým, respektive veřejným diskurzem (tj. proč autor analyzoval zrovna ta a ta díla těch a těch autorů – na základě čeho je vybíral – a jak byla tato díla dobově reflektována, respektive jakou relevanci v dané době vykazovala?)

Mezi hlavní kvality předložené práce patří bezpochyby autorův poctivý přístup k pramenům a snaha o precizní interpretaci – prakticky ze všech řádků je zřejmé, že autorovi nešlo jen o to „splnit povinnost“, ale skutečně chtěl do detailu propracovat téma, jež ho zajímá. Vcelku dobrá je tedy i řešeršší a heuristická práce v oblasti těch pramenů, respektive sekundární literatury, jež autor do svého korpusu pojal (bez ohledu na skutečnost, že některé dimenze ponechal stranou – viz výše připomínka k teorii republikanismu a republikánskému pojetí svobody). Výborná je autorova schopnost argumentace a ambice vykročit z klasických chronologických a vyprávěcích rámců „amerického příběhu“, respektive příběhu americké občanské války a přistupovat tedy k tématu primárně analytickým způsobem, v jehož rámci jsou autorem identifikována klíčová témata, jež se v souvislosti s pojmem svobody v americkém kontextu od konce 18. století objevovala (tj. např. biblická argumentace, rasová argumentace, argumentace soukromým vlastnictvím, civilizační argumentace aj.). Zdařilé jsou rovněž pasáže, v nichž se autor zaměřuje na dilematické pojetí americké Ústavy, jež bylo této koncepci „dáno do vínku“ již při jejím vzniku právě v souvislosti s napětím ohledně koncepce centrální, respektive regionální vlády a souvisejícími napětími v otázce preferované ideje svobody. Práce tak podle mého soudu paradoxně „dosahuje vrcholu“ v momentech, jež se věnují problematice formování a formulování základních konfliktních východisek amerického politického myšlení na přelomu 18. a 19. století, respektive v dekadách předcházejících otevřenému občanskému konfliktu. V těchto momentech totiž autor postupuje velmi pregnantně a srozumitelně – strukturovaně odlišuje a analyzuje „prootrokařské“ vs. abolicionistické, respektive lincolnovské myšlení ve vztahu k pojmu svobody, díky čemuž představuje, jaké konfliktní pole v oblasti rétoriky, propagandy i mentality existovalo v americkém politickém kontextu v polovině 19. století.

Oproti tomu ve chvíli, kdy dojde k řešení hlavního sledovaného tématu (ačkoliv, jak bylo konstatováno výše, není vlastně zřejmé, co je oním hlavním sledovaným tématem), tj. střetu o pojetí svobody v průběhu občanské války, práci jakoby „docházel dech“, neboť otázka konceptualizace svobody je najednou zatlačena do pozadí (tj. v případě analýzy dobových tiskovin se sice autor věnuje zajímavým postřehům stran argumentace ohledně vypuknutí války, prakticky nikde však není fokus zaměřen na dobové mediální pojetí svobody). Podobně pak v případě náhledů, které autor uplatňuje vůči dobovým postřehům vedoucích představitelů „Severu“ i „Jihu“, je najednou pozornost osekána na rámec několika řádků, ačkoliv přesně v tomto případě by bylo třeba analyzovat dotyčná politická díla, respektive projevy do detailů (když tedy např. autor uvádí, že paměti Granta jsou „bohatou studnicí“ pro chápání svobody, je otázkou, proč tomuto pojetí není věnována samostatná podkapitola a vše je reflektováno jen na několika řádcích). Domnívám, že tato skutečnost souvisí s faktem zmíněným výše – tj. za situace, kdy autor neměl jasně vymezeno, co přesně

bude zkoumat a do jaké šíře, respektive hloubky, byl badatelský potenciál do značné míry naplněn primárně v kapitolách, které měly původně pravděpodobně představovat „jen“ cestu k pochopení hlavního tématu, ačkoliv zpracování tohoto hlavního tématu (tj. analýzy konfliktních pojetí svobody během občanské války) by bezpochyby vydalo na samostatnou práci.

Stylisticky je práce psána místy poněkud „šroubovaným“ jazykem, jenž ztěžuje srozumitelnost (tj. zejména dlouhé, provázané věty, v nichž se ztrácí hlavní myšlenka), práce rovněž do značné míry trpí syndromem „absence posledního čtení“ (tj. vyskytují se zde překlapy, gramatické chyby – např. „jedou za rok“ :-)) namísto „jednou“ na s. 13, střídání přítomného a minulého času v téže větě, používání slovesa „intervenovat“ bez předložky, uvedení dvou zcela totožných odstavců za sebou na s. 37, „vyzívat“ namísto „vyzývat“, „dva systémy soužili“ namísto „soužily“, „Lincoln zvítězil volby“ namísto „ve volbách“ apod.), jež by bylo možné odstranit právě tím, že by autor či někdo další text ještě jednou přečetl. Pozor rovněž na přejímání anglicismů do češtiny, jež nedávají smysl – na s. 54 píše autor o „promoci svobodné práce“ (*promotion*), což v češtině zní skutečně zvláště.

Závěrem lze nicméně konstatovat, že předložená práce – navzdory zmíněným metodologickým nejasnostem, problematickým koncepčním otázkám spjatým s teoretickým vymezením svobody i ne zcela jasně ohraničenému výzkumnému tématu – představuje přínosný počín v oblasti výzkumu americké politické kultury 19. století. **Práci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji její hodnocení stupněm D.**

Otázky k obhajobě:

- 1) Co přesně (jaká otázka) bylo hlavním badatelským záměrem práce a jaký závěr (kterou potvrzenou, nebo vyvrácenou tezi) považuje autor v rámci své studie za hlavní výstup?
- 2) Vliv kterých evropských myslitelů v otázce pojetí svobody považuje autor pro americký kontext za klíčový a proč (tj. kdo z Evropanů ovlivnil myšlení kterého „Američana“ a z čeho tak lze usuzovat)? Proč není nikde reflektován předpokládaný vliv evropského republikánského pojetí svobody?
- 3) Na s. 67 autor konstatuje, že se „dnes, ač ne správně říká, že Sever bojoval ve válce proti otroctví.“ Není ale zřejmé, proč je dle autora toto tvrzení nesprávné – protože zrušení otroctví nepatřilo k původním cílům unijní vlády na počátku konfliktu? Jestliže ale v průběhu války unijní vláda tyto cíle změnila, je stále neudržitelné tvrdit, že Sever ve válce nakonec proti otroctví bojoval? A pokud to není udržitelné, tak proč?
- 4) Když autor na s. 54 konstatuje, že se řada Američanů domnívala, že jakákoli snaha (Free-Soil Party) zastavit šíření otroctví povede k rozbití Unie, a následně dodává, že „*jak ukázal následný vývoj, tato úvaha byla bohužel (sic!) správná*“ – má to být chápáno jako autorův povzdech, že pokud by došlo k uchování dvou koncepcí a tím i k zachování jižanského způsobu života, bylo by to pro budoucnost Unie lepší? A patří podobná konstatování (tj. „*bohužel*“) do odborného žánru?

V Hradci Králové dne 19. srpna 2024

.....

Jan Květina